

शंखी गोगलगाय – एक हानिकारक मृदकाय प्राणी

डॉ. एन. ई. जायेवार

सहाय्यक प्राध्यापक

कितकशास्त्र

कृषि महाविद्यालय, अंबाजोगाई

डॉ. बी. बी. गायकवाड

विषय विशेषज्ञ

कितकशास्त्र

कृषि विज्ञान केंद्र, खामगाव

डॉ. एस. डी. बंटेवाड

सहयोगी अधिष्ठाता तथा प्राचार्य

कृषि महाविद्यालय, अंबाजोगाई

सद्यस्थितीत वातावरणातील होणारे बदल व अनपेक्षितरित्या मोठ्या प्रमाणात पिकावर वेगवेगळ्या किडींचा प्रादुर्भाव होत असलेला आपल्याला दिसून येतो. सदर प्रादुर्भाव हा कमी करण्यासाठी बऱ्याचशा उपाययोजना अगदी प्रायोगिक तत्वावर आपल्याला कराव्या लागत आहेत. याच परिस्थिती सद्यस्थिती मध्ये शेतकऱ्यांसमोर आलेले सर्वात मोठे आव्हान म्हणजे शंखी गोगलगाय होय. याच किडीची ओळख, जीवनक्रम व एकात्मिक व्यवस्थापन यावर प्रस्तुत लेखात आपण चर्चा करणार आहोत.

आपल्याकडे अत्यादीना फल्लूकिका ही शंखी गोगलगायची प्रजाती पिकांना हानिकारक आहे. ही तृणधान्य, नगदी पिके, भाजीपाला, फळपिके आणि शोभिवंत झाडे यांना नुकसान पोहचविते. गोगलगाय- एक मृदकाय प्राणी आहे. ही जमिनीवर आढळणारी पिकांना सर्वात जास्त नुकसान करणारी गोगलगाय म्हणून ओळखली जाते. ही गोगलगाय कपाशीचे बियाणे फस्त करून फक्त टरफल शिलक ठेवते. त्यामुळे कपाशीची उगवण होत नाही व मोठ्या प्रमाणात शेतामध्ये तुट दिसून येते. त्याचबरोबर तुट लावलेल्या जागेवरचे बियाणेशुद्धा खालून टाकते. तसेच बांधवरील व शेतावरील तणावर शुद्धा खाताना गोगलगायी आढळून येतात.

जीवनक्रम:

शंखी गोगलगायीच्या अत्यादीना फल्लूकिका या प्रजातीमध्ये एकाच गोगलगायीमध्ये नर व मादीची अवयवे असतात. पण प्रजननासाठी दोन गोगलगायीचे मिलन होणे गरजेचे असते. जर एकाच आकाराच्या दोन गोगलगायीचे मिलन झाल्यास दोन्ही गोगलगायी अंडे देतात. जर एक मोठी आणि दुसरी लहान गोगलगाय यांचे मिलन झाल्यास फक्त मोठी गोगलगाय अंडे देते. अंडी ही ओलसर जमिनीमध्ये पुंजक्यात दिली जातात. एका पुंजक्यात साधारणपणे २०० अंडी असतात. एक गोगलगाय अंडीची ५-६ पुंजके एका वर्षात घालते. अंडी पांढरट साबुदाण्या सारखी असतात. अंड्यातून एक ते दोन आठवड्यातून लहान गोगलगायी बाहेर निघतात व त्यांचे ६ महिन्यामध्ये प्रौढात रूपांतर होते. सर्वसाधारणपणे या गोगलगायी ५-६ वर्षे जीवंत राहतात. प्रतिकूल वातावरणात गोगलगायी ३ वर्षे सुप्त अवस्थेत राहू शकतात.

नुकसानीचा प्रकार:

शंखी गोगलगाय सर्व प्रकारची पिके तृणधान्य, भाजीपाला, फळपिके आणि शोभिवंत झाडे नुकसान पोहचविते. कपाशीमध्ये लागवड केलेले बियाणे तसेच तुट भरून काढण्यासाठी लावलेले बियाणे खालून फक्त टरफल

शिलक ठेवतात. त्यामुळे शेतात तुट मोठ्या प्रमाणात आढळून येते. तसेच रोप अवस्थेत पानासहित संपूर्ण रोपे खालून टाकतात. या गोगलगायी निशाचर असून फक्त रात्रीच्या वेळी पिकांना नुकसान करतात. दिवसा त्या जमिनीवर किवा बांधावर लपून राहतात.

एकात्मिक व्यवस्थापन:

- संध्याकाळी बाहेर निघालेल्या व दिवसा शेतात आणि बांधावरील गोगलगायी हाताने वेचून त्या साबनाच्या पाण्यात बुडून माराव्यात किंवा खोल खड्डा करून जमिनीमध्ये गाडून टाकाव्यात.
- शेत तनविरहित ठेवणे. शेतामधील तसेच बांधावरील तनाचे व्यवस्थापन करावे.
- पिकामध्ये कोळपणी करणे त्यामुळे जमिनीतील अंडी व लपून बसलेल्या गोगलगायी उघड्या पडून नायनाट होतील.
- गोणपाट किंवा गवताचे ढीग गुळाच्या पाण्यामध्ये बुडवून संध्याकाळी शेतामध्ये जागोजागी ठेवावेत. दुसऱ्या दिवशी यावर आकर्षित झालेल्या गोगलगायी गोळा करून नायनाट करावा.
- शेतातील मुख्य पिकावर प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी कडेने चुन्याची भुकटी किंवा तंबाखुची भुकटी टाकावी. परंतु पाऊस पडल्यास त्याचा उपयोग होत नाही.
- शेतातील अवजारे, साहित्य दुसऱ्या जागी घेवून जाताना स्वच्छ करून घेवून जाणे जेणेकरून त्यासोबत गोगलगायीचा प्रसार होवू नये.
- दाणेदार मेटालिडहाइड २ किग्रा प्रती एकर याप्रमाणे शेतात टाकावे.
- वरील सर्व उपाययोजना गावपातळीवर सामूहिकरित्या केल्यास या शंखी गोगलगायीचे व्यवस्थापन होईल व पिकाचे होणारे नुकसान टलेल.

महत्वाचे: शंखी गोगलगायीच्या व्यवस्थित व्यवस्थापनाकरिता जेव्हा मेटालिडहाइड वापर करणे अनिवार्य असेल आणि त्याशिवाय कोणताही उपाय हा योग्य व्यवस्थापन होण्यास कमी पडत असेल तरच मेटालिडहाइड किंवा रनेल किल या औषधाचा वापर करावा अन्यथा करू नये. या औषधामुळे जे पक्षी या शंखी गोगलगायीला खाल्या नंतर त्यांचा मृत्यू होत असल्याचे दाखले मिळत आहेत त्यामुळे याचा वापर अगदी अपवादात्मक परिस्थितीत करावा व मृत गोगलगायी लगेच जिथल्या तिथे काढणे किंवा वेचून शेताबाहेर टाकणे हे योग्य राहिल.

(संपर्क: +९१)